

Keskustelua – Diskussion

Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu konfliktien paineissa kestäväää kehitystä tavoiteltaessa

Aluetutkimuksessa ja -suunnittelussa lähdetään usein liikkeelle reaali maailman kokonaiskäsityksestä, johon sisältyy todellisuuden tilallista ja historiallista hahmottamista. Käytännössä tämä tulee esille siinä, kuinka käsitys alueesta, tilasta tai rajasta rakentuu. Aistein havaitun ja mitattavan todellisuuden ohella kokonaiskäsitykseen nivoutuu mielikuvia ja narratiiveja. Olen aiemmin tarkastellut suunnittelumaantieteessä tässä suhteessa tapahtuneita muutoksia ja käännekohtia noin 50 vuoden perspektiivissä, erityisesti käsitteiden yhteinen hyvä tai yleinen etu kannalta (Schulman 2021). Tässäkin tarkastelen alueen ja tilan rakentumista, nyt erityisesti tilan relationaalisuutta ja eri lähestymistapojen komplementaarisuutta painottaen.

Suunnittelumaantieteen alkuaikoina maantiedettä kehitettiin eksaktien luonnontieteiden suuntaan, puhuttiin kvantitatiivisesta vallankumouksesta. Samoihin aikoihin kulttuuriset, kielelliset tai kommunikatiiviset käänneet vastakkaiseen suuntaan olivat jo alkamassa toisaalla yhteiskuntatutkimuksessa (esim. Friedmann 1973; Gregory 1978; Jackson 1989). Käänteiden yhtenä lähtömerkkinä pidetään Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin teosta *The social construction of reality* vuodelta 1966 ja niiden varsinaisena läpimurtona 1980-lukua (esim. Vuolteenaho 2002; Schulman 2021). Olen omaksunut käänteiden nostattamasta myrskystä, edelleen lainehtivasta debattista vahvimmin kielen ja samalla eri osapuolten ja toimijoiden merkityksen suunnittelussa, mikä näkyy paitsi erilaisina kumppanuuksina myös ristiriitoina ja konfliktiherkkytenä.

Eric Hobsbawmin (1917–2012) viime vuosikymmenen historiaa koskenut kirja *Äärimmäisyyksien aika* valaisee hyvin yhteiskuntakehitystä konfliktien paineissa. Vuonna 1994 ilmestynyt kirja on kirjoitettu aikalaisen omaelämäkerrallisella otteella ja tekstiä leimaa kyky mennä tapahtumahistorian pinnan alle, löytää olennaisia piirteitä aikakaudesta. Kirjan keskeisimpiä teesejä on, että 1900-lukua määrit-

teli kahden suuren ideologisen maailmanjärjestelmän, kapitalismin ja kommunismin, kilpailu, jossa nuo kilpakumppanit samalla muoivasivat toisiaan. Hobsbawmin (1994/2021: 21–25) mielestä kehitys ”liberaalidemokraattiseen kapitalismiin” oli mahdollista siksi, että yhteiskunnallisia reformeja tehtiin kommunismin vaikutusvallan kasvun pelossa. Hobsbawm siis väittää kirjassaan, että maailmansotien ja vallankumouksien leimaaman ”katastrofin ajan” (1914–1945) jälkeen demokraattisen kehityksen pelasti liberaalikapitalismin ja kommunismin kummallinen ”liitto”, joka oli syntynyt itsepuolustukseksi fasismia vastaan.

Hobsbawmin tulkinnessa on yhtymäkohtia yhdysvaltalaisen kaupunkisuunnittelun legendan John Friedmannin (1926–2017) ajatteluun, jonka elämäntyöstä kumpuava viesti on samansuuntainen (Friedmann 1987, 2011). Friedmann pohtii kirjoissaan, miten ja missä määrin historian kulkuun voi vaikuttaa suunnittelun avulla. Laajoissa tarkasteluissaan suunnittelun rationaalisuuden, tietoperustan ja käytäntöön soveltamisen suhteista hän jäljittää teoreettisen suunnittelujattelun ja käytännön toteutuksen keskeisimpiä perinteitä sekä epistemologisia muutoksia ajatellen tiedon varmuutta tai monitulkintaisuutta (Friedmann 1987: 414). Hänet tunnettiin erityisesti alueelliseen kehitykseen liittyvien eettisten kysymysten asiantuntijana.

Syytöksiä on sadellut myös suunnittelua arvos-televan ”rahan vallan” suuntaan. Esimerkiksi sopii Helsingin kehittämisenä käyty kiiwas kirjadebatti 1970-luvulla, joka ravisteli jopa kirjan kustantajaa WSOY:tä. Kirjassaan *Kenen Helsinki* arkkitehdit Wilhelm Helander ja Mikael Sundman (1970) ottivat kantaa paitsi vanhojen talojen purkuvimmaan ja autoliikenteen paisumiseen myös kansainvälisen kilpailukykyyn sanelemaan tavoitteisiin kaupunkikehityksessä. Helsingin ylipormestarin Teuvo Auran Hufvudstadsbladetissa 31.12.1969 esittämä Helsingin kehitystä koskeva puheenvuoro sai kirjan tekijät ärtymään. Aura halusi kehittää Helsingin

kansainvälisessä kilpailussa pärjääväksi metropoliksi: ”Jotta meillä olisi kaupankäynnissä mahdollisuuksia säilyttää asemamme Efta:n, EEC:n ja muiden kauppapoliittisten liittoutumien suhteen, tulee meillä olla suuria kilpailukykyisiä yksikköjä” – vähintään yksi suurkaupunki!

J. K. Galbraithiin ja Ernst Mandeliin vedoten *Kenen Helsinki* -kirjan tekijät toteavat kansainvälisten suuryritysten tuoneen omalla tavallaan ”suunnitelmatalouden” läntiseen maailmaan. Suuryritykset eivät salli ”irrationaalisten syiden” estää toimintaansa, ja ovat siksi kiinnostuneita suunnittelusta kaupungin rakenteen soveltamiseksi suuryritysten tarpeisiin (Helander & Sundman 1970: 77–79). Helander ja Sundman toteavat, että ”voimme uskoa ajatukseen teollisuuden ja liikeyritysten hyvinvoinnista asukkaiden hyvinvoinnin perusehtona sekä seurata sitä suunnittelussa. Mutta voimme toisaalta myös pitää asukasta suunnittelun ensisijaisena lähtökohtana. Asukkaiden inhimillisen ympäristön tarve ei ole ylipääsemättömässä ristiriidassa yritysmailman tarpeisiin nähden” (Helander & Sundman 1970: 77).

On siis kysymys arvojen tasapainosta ja siitä, mistä alue- ja yhdyskuntakehitykselle tulee sisältö. Erilaisista teoreettisista lähestymistavoista tähän problematiikkaan Friedmann (1987) tunnistaa neljä toisiinsa liittyvää kategoriala. Pääosa niistä liittyy hänen mukaansa julkishallintoon: sosiaaliset ja yhdyskuntakohtaiset reformit, policy-analyysit ja sosiaalinen oppiminen. Neljäs, sosiaalinen mobilisaatio ja yhteiskunnalliset liikkeet, ammentaa utopioista, anarkismista, historiallisesta materialismista ja muista radikaaleista ajatuksista. Näissä yhteiskuntakehitystä ja rakenteellisia muutostarpeita tarkastellaan yleensä alhaalta ylöspäin suuntautuvina.

Friedmann on samoilla linjoilla kuin Hobsbawm. Demokraattinen järjestelmä tarvitsee radikaaleja liikkeitä, jotka vaatimuksillaan pakottavat yhteiskunnallisen valtavirran ”eliitin” myöntymään tarpeellisiin uudistuksiin. Hän tunnustautuu olevansa henkisesti kolmannessa tai neljännessä kategoriasa (Friedmann 1987, 2011).

Pyrin seuraavassa valaisemaan tarkemmin tätä asetelmaa, joka näkyy mielestäni monella tavalla kaikilla skalaarisilla tasoilla, erityisesti geopolitiikassa (esim. Storper 1997; Jonas & Moisis 2018; Moisis 2018). Tarkasteluni on kuitenkin suppeampi – keskityn strategiseen alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kehitykseen alan kirjallisuuden ja aikalaiskeskustelun pohjalta.

Puheenvuoroni muodostuu tämän johdannon lisäksi neljästä osasta, joista ensimmäisessä tarkastelen erilaisia käsityksiä todellisuudesta suunnittelun lähtökohtana ja pohdin niiden komplementaarisuutta. Toiseksi tarkastelen suunnittelun strategisuutta ja tietoperustan osittaista muuntumista

”relaationaaliseksi”. Kolmanneksi analysoin edellä mainittuja asioita Helsingin esimerkkien valossa, kontekstuaalisesti tässä ja nyt. Lopuksi arvioin relationaalisen suunnittelujattelun suhdetta kontekstuaalisuuteen sekä ”historian ja paikan tajuun”.

Käsitys todellisuudesta suunnittelun lähtökohtana

Alue- ja yhdyskuntasuunnittelun tietoperusta koostuu sekä materiaalisesta luonnosta ja yhteiskunnasta muutosprosesseina että ihmisten elämästä sosiaalisina, kielellisinä käytäntöinä. Todellisuuden tilaulottuvuudesta puhuttaessa ”maantieteellisellä mielikuvituksella” on oma osuutensa, mutta se on yhtä tieteenalaa laajempi asia (esim. Lefebvre 1974/1991; Giddens 1984; Harvey 1990; Paasi 1993; Gregory 1994; Tang 2008). Maantieteelliseen mielikuvitukseen sisältyy usein myös visuaalisia analysointi- ja esittämistapoja liittyen paitsi materiaaliseen ja toiminnalliseen todellisuuteen myös esimerkiksi alueiden vertailuun ja yhteisöjen hyvinvointiin.

Luonnontieteet ja ihmistieteet poikkeavat lähestymistavoiltaan haettaessa ja jäseneltäessä tietoa todellisuudesta. Molemmista aika, tila ja materiaali ovat peruskategorioita elämään kuuluvan ”hengen” lisäksi. Luonnontieteissä nojataan matematiikkaan tieteen kielenä sekä hyödynnetään löydettyjä säännönmukaisuuksia ja algoritmeja. Ihmistieteissä ollaan enemmän kiinnostuneita sosiaalisissa käytännöissä kehkeytyvästä olemisesta, puhutusta kielestä ja sen käyttöön liittyvistä tavoista ja sopimuksista. Käsitteet tila ja alue ovat enemmän käytössä luonnontieteissä, paikka ja paikallisuus ihmistieteissä. Molemmista haasteena on erilaisten käsitteiden, teorioiden ja mallien tai prosessikuvausten rajallinen kyky vastata monimutkaisiin käytännön tilanteisiin tai ongelmiin.

Ennakoasenteet vielä hankaloittavat todellisuuskäsityksen muodostamista, johon yleensä sisältyy kohteen tai aiheen tilallinen ja historiallinen skaalautuminen, myös käsitykset tiedosta ja tietämisen mahdollisuuksista. Mittakaava tai skaala viittaa tarkasteltavan asian, ilmiön tai kuvion suuruusluokkaan tai yksityiskohtien määrään (resoluuatioon) tai se näyttäytyy suhteena. Ilmiöillä on yleensä tunnistettavissa jokin suuruusluokka tai taso, millä asian tarkastelu on mielekkäintä. Voidaan esimerkiksi sanoa ”Suomen mittakaavassa” kun viitataan tilanteeseen koko maassa, tai ”keskustelussa on mittakaavavirhe” kun verrataan asioita, jotka eivät ole yhteismitallisia. Taloustieteissä puhutaan skaalaedusta tai suuruuden ekonomiaista, joka voi syntyä, kun yrityksen tai toimialan tuotannon kasvaessa kustan-

nukset voivat suhteellisesti laskea (esim. Loikkanen 2012: 288–292). Tällöin skaalan merkitys näkyy suhteena, joka voi olla matemaattinen, mutta se voi näyttäytyä myös sosiaalisissa käytännöissä.

Aluesuunnittelussa lähtökohtana on usein paikallinen tai seudullinen skaala, jonka territoriaalinen hahmo perustuu tavallisesti kaupunkiseudun käsitteeseen. Sen tilastollisena vastineena käytetään usein työssäkäyntialuetta. Paikallinen, kansallinen ja globaali ovat kolme maantieteellisten tarkastelujen perusskaalaa (Taylor 1982). Eri skaalat ovat keskenään sensitiivisiä (esim. Faehnle ym. 2015) ja muodostavat suunnittelussa jännitteisen suhdeverkoston, johon tilan relationaalisuus usein kytkeytyy. Esimerkiksi systeemanalyysissa systeemin ulkoiset ja sisäiset suhteet tulevat esiin eri skaaloissa.

Suunnitteluajattelu tarvitsee tämän kaltaista kehystä, mutta samalla lähestymistavasta voi muodostua semanttinen vankila, jossa korostuu joitakin piirteitä todellisuudesta ja jotakin jää kokonaan huomiotta. Esimerkiksi skaalaetujen tavoittelu voi johtaa tällaiseen tilanteeseen. Tiedeyhteisöissä kulloinkin vallitseva paradigma säätelee metodologiaa, esittelee legitimitit tutkimusongelmat ja kertoo, millainen tutkittava todellisuus on (Kuhn 1962). Paradigman vaihtuessa todellisuuskuvakin muuttuu. Tieteessä ei voida tavoittaa objektiivista todellisuutta, sillä havainnot ovat väistämättä teoriasidonnaisia (esim. Kiikeri 2011). Pyrkimys objektiivisuuteen on silti varsinkin luonnontieteissä tavoiteltava asia, jonka toteutumisella on hintansa – ulkokohtainen tarkastelutapa.

Maantieteen teoriaperustan kehittämissä ovat mukana kaikki yleisemmät tieteenfilosofiset suuntauukset (esim. Gregory 1994; Tambassi & Tanca 2021). Näiden väliset erot ja jännitteet tulevat usein näkyviin erilaisina käsityksinä alueesta, ympäristöstä, tilasta, yhteiskuntakehityksestä. Varsinkin soveltavassa tutkimuksessa ja suunniteltaessa on hyvä pyrkiä hyödyntämään tieteenfilosofisesti erilaisia lähestymistapoja komplementaarisina, toisiaan täydentävinä.

Usein lähestymistapojen välisistä jännitteistä voi myös oppia. Chantal Mouffin deliberatiivisen demokratiakäsityksen kritiikki tarjoaa tästä esimerkin. Hän esittää habermasilaisen, kommunikatiiviseen malliin sisältyvän ”keskustelevan demokratian” tilalle ”kiistelevää moniarvoisuutta” (Habermas 1991, 1995; Mouffe 1999). Mouffe toteaa kritiikissään, että ajatus puolueettomasta ja järkeen nojaavasta dialogista suunnittelun lähtökohtana on epärealistinen. Hän haastaa sen tukeutumalla filosofi Ludwig Wittgensteiniin. Jotta asioista voitaisiin olla samaa mieltä, on Wittgensteinin (1953, 1969) mukaan ensin oltava samaa

mieltä kielenkäytöstä, mikä edellyttää samanmielisyyttä elämänmuodosta.

En väitä, että Habermas olisi kokonaan väärässä ja Mouffe täysin oikeassa, vaan tuon esiin sen, että Mouffin kritiikki valaisee varsinkin monikulttuurisessa todellisuudessa asiaa, joka on suunnitteluajattelun kannalta keskeinen (ks. myös Puustinen 2006; Hillier 2011; Mattila 2017). Mouffe toteaa, että habermasilainen eronteko menettelytavan ja itse asian välillä on ihmistieteissä mahdoton. Suunnittelun menettelytavat kytkeytyvät väistämättömästi suunniteltavaan sisältöön ja ovat siten erottamaton osa kokonaisuutta, sillä menettelytapoihin kietoutuu aina itse asiaa koskevia eettisiä sitoumuksia (Mouffe 1999).

Luonnontieteissä samankaltainen asia näkyy systeemiajattelussa, jossa rajaukset systeemien vuorovaikutuksesta suhteessa toisiinsa tai ympäristöönsä ovat usein monimutkaisia ja tulkinnanvaraisia. Systeemiseksi näkökulmaksi kutsutaan ilmiöiden tai tapahtumien tarkastelua niiden toimissa osana jotakin kokonaisuutta. Esimerkiksi yhdyskuntia ei voi syvällisemmin ymmärtää perheytymättä niihin vuorovaikutustilanteisiin, missä ne ovat. Avainkäsitteitä ovat organisoituminen, kokonaisuus ja vuorovaikutusmallit. Gregory Bateson (1963, 1972), joka sovelsi ensimmäisten joukossa systeemitieteitä ihmis- ja sosiaalitieteisiin osoitti, että vaikuttaminen sosiaalisissa järjestelmissä ja organisaatioissa on kaksisuuntaista, vastavuoroista sekä riippuvaista kielestä ja saatavilla olevasta informaatiosta.

Lähestymistapojen moninaisuus tulee usein esille juuri alueiden ja yhdyskuntien kehityksen ja samalla suunnittelun prosessiluonteesta. Mouffin tapaan tietoperustan tarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota suunnittelun sisällön ja menettelytapojen suhteeseen prosessissa. Pelkistetysti voi sanoa, että suunnittelu on jäsennettävissä päätöksenteon aikatahtäyksen pituuden, tavoitteiden konkreettisuuden ja tiedonintressin käsitteen perusteella kolmeen kommunikatiivisesti erilaiseen kenttään (esim. Chadwick 1971; Schulman 1990; Sotarauta 1996; Hall & Tewdwr-Jones 2014).

Normatiivisen politiikan kenttä virittäytyy ihmisten tietoisuudesta ja siihen sisältyy Popperin kolmen maailman mallin mukaan ihmisten ja yhteisöjen tuotteiden maailma, johon kuuluvat tieteelliset teoriat ja käsitteet sekä kulttuuriset ja sosiaaliset instituutiot tai tuotteet kuten taideteokset, rakennettu ympäristö, suunnittelu ja sen tuotteet. Tässä korostuvat merkitykset ja arvot – myös emansipatorinen tiedonintressi, joka liittyy hallintaan ja valtaan sekä ihmisten vapauttamiseen perinteen ja yhteiskunnan kahleista (Habermas 1968/1976; Popper 1978; Kannisto 2002).

Strategisessa ja integroivassa suunnitteluotteessa korostuu toimijoiden valikoituminen kumppaneiksi sekä praktinen tiedonintressi, joka liittyy ennen muuta kieleen ja tapahtumien maailmaan, missä ihmisten tietoisuus todellisuudesta on keskeistä (Popper 1978). Tiedonintressinä se välittää tietoa myös sukupolvilta toisille ja ymmärtää kulttuuriperinnön dynaamisuuden liittyen erityisesti hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan (vrt. Habermas 1968/1976; Kannisto 2002). Tällä kentällä on oleellista pohtia osallisuus- ja osallistumisproblematiikkaa sekä arvioida suunnitteluratkaisujen hyötyjen ja haittojen kohdistumista, esimerkiksi mahdollisia ulkoisvaikutuksia taloustieteissä.

Operatiivisessa toteuttamissuunnittelussa, konkreettista toteuttamista edellyttävällä kentällä painottuu materiaalisen maailman välineellisyys ja tekninen tiedonintressi. Habermasin mukaan (1968/1976) tekninen tiedonintressi liittyy työhön. Siinä intressinä on saada ja kehittää tietoa materiaalisen todellisuuden tuokkaamiseksi ja sillä on yhtymäkohtia luonnontieteisiin, erityisesti niin sanottuun positivistiseen tieteenfilosofiaan (Kannisto 2002).

Käytännössä suunnittelun kommunikatiiviset kentät eivät ole näin selvärajaisia (esim. Lampinen 2015). Suunnittelu on usein iteratiivista tarkentuen prosessin kuluessa vaiheittain, esimerkiksi hallitus- tai valtuustokausittain. Etenkin normatiivinen ja strateginen suunnittelu ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa ja niiden problematiikkaa valaisee John Foresterin (1993; ks. myös Sotarauta 1996; Bäcklund & Mäntyselä 2009, 2010) jäsentely suunnittelusta kahtena, tietoperustaltaan erilaisena olottuvuutena. Suunnittelussa kohdataan tiedollista epävarmuutta (*uncertainty*) ja toisaalta suunnitteluratkaisujen oikeutukseen liittyvää poliittista epäselvyyttä (*ambiguity*). Tämäkin asetus valaisee omalla tavallaan Habermasin ja Mouffin näkemyseroja ja liittyy myös tieteenfilosofiseen keskusteluun komplementaarisuudesta tai kuilusta luonnontieteiden ja ihmistieteiden välillä (esim. Enqvist 1995; Niiniluoto 2000; Saarikivi & Enqvist 2017).

Näissä pohdintoissa voi auttaa syventyminen lähemmin tietoperustan jäsentelyyn yhtäältä havaittuihin ja toisaalta normatiivisesti päätettyihin asioihin käsitteen hyvinvointivaltio avulla, joka on toiminut suunnittelussa vahvana kiinnekohtana jo vuosikymmenten ajan (esim. Julkunen 2017). Sen voi ajatella sekä diskurssina että institutionaalisesti ja materiaalisesti olemassa olevaksi. Käsite muodostaa alati uusiutuvan, dynaamisen kentän, joka yhdistää ideoita, tavoitteita, järjestelmiä, organisaitioita, hallintoa, rahoitusta ja politiikkaa ja jonka voi ymmärtää ”*kapitalismia taltuttavaksi valtion muodoksi*” (Julkunen 2017; vrt. Friedmann 1987).

Hyvinvoinnin kolmena ydinolottuvuutena tai indikaattorina pidetään ulkokohtaisesti määrällisin indikaattorein havaittavaa elintasoja sekä sisältä käsin ymmärrettäviä, laadullisina näyttäytyviä psykososiaalista hyvinvointia ja itsensä toteuttamista (esim. Allardt 1993). Modernin yhteiskunnan hyvinvointikäsitte on haastettu monella tavalla, erityisesti jälkimodernilla kestävyysvaatimuksella. Halutaan turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet ja tähdätään kehitykseen, jossa otetaan huomioon tasavertaisesti ympäristö, talous ja ihminen (Agenda 2030). Päämääränä on kääntää maapallon kehitys ihmiskunnan, ympäristön ja talouden kannalta kestäväan suuntaan todellisuuden kaikilla skalaarisilla tasoilla (esim. Ala-Mantila ym. 2022).

Tuohon päämäärään liittyy ristiriitoja ja konflikteja, joita Scott Campbell on avannut vakuuttavasti artikkelissaan *Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development* (Campbell 1996; ks. myös Campbell 2016). Siinä esitellään kolme erilaista, yhteiskuntakehityksessä keskeisten tavoitteiden välisistä ristiriidoista johtuvaa konfliktityyppiä, joihin törmätään kestävää kehitystä tavoiteltaessa. Niitä kuvaa kolmio, jonka yhdessä kulmassa on yleinen talouskasvu ja tehokkuus, toisessa sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja taloudelliset mahdollisuudet sekä kolmannessa ympäristön- ja luonnonsuojelu. Näiden välillä on jännitteitä ja konflikteja, jotka kytkeytyvät kolmion keskellä olevaan tavoitteeseen, kaupungin tai alueen kestäväan kehitykseen.

Taloudellisen tehokkuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa Campbell kutsuu ”omaisuuskonfliktiksi”, eli jännitteeksi talouskasvua tukevien päätösten ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävien päätösten välillä. Näiden ristiriitojen ratkaisu- tai sovitteluyritykset määrittelevät rajaa yksityisen edun ja yleisen hyvän välillä (Campbell 1996: 298).

Taloudellisen tehokkuuden ja ympäristönsuojelun välisen jännitteen Campbell nimittää ”resursikonfliktiksi”, erimielisyyksiksi luonnon hyväksikäytön tiukkaa ohjausta ja valvontaa vastustavien sekä niiden välillä, jotka puolustavat ympäristön ekologista tai kulttuurista merkitystä. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ympäristönsuojelun välisen jännitteen hän nimeää ”kehityskonfliktiksi”: on vaikeaa vaatia taloudellista kasvua ja suojella samanaikaisesti ympäristöä. Campbell toteaa, että näitä ristiriitoja syntyy kaikilla skalaarisilla tasoilla globaalista paikalliseen.

Taloudellinen tehokkuus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja ympäristönsuojelu edustavat erilaisia kehittämisenäkemyksiä siitä, millaisen alueen

tai yhdyskunnan pitäisi olla ja mitä tehdä sitä kehitettäessä. Suunnittelijoiden haasteena on käsitellä keskenään kilpailevien etujen välisiä ristiriitoja löytämällä ja toteuttamalla toisiaan täydentäviä käyttötarkoituksia. Kehittämisenäkemyksen keskinäinen riippuvuus perustuu agonistisesti sekä vastakkainasetteluun että yhteistyöhön. Pitäisi siis pyrkiä integroimaan erilaisia todellisuuskuvia. Yritykset ymmärtää arvojen yhteentörmäystä siitä, miten erilaiset toimijat ja sidosryhmät suhtautuvat ympäristöön, käyttävät luontoa ja sisällyttävät ympäristön omaan arvojärjestelmäänsä, voi tarjota keinon yhdistää paremmin erilaisia malleja. Ristiriitojen tunnustaminen on edellytys – ei mikään läpäisemätön este – arvojen ja prioriteettien soveltamiselle ympäröivään todellisuuteen ja kestäväen kehityksen saavuttamiselle (Campbell 1996; 2016).

Kestäviin ratkaisuihin ei voi päästä suoraan, vaan vähitellen ja epäsuorasti, kun ristiriitoja kohdataan ja ratkaistaan yhä uudelleen iteratiivisesti (Campbell 2016). Suunnittelussa on hyötyä ihmistieteiden hahmotteleman tietoperustan sekä luonnontieteisiin perustuvan materiaalsen ympäristötiedon yhdistämisestä – varsinkin, jos tähän osaamiseen yhdistyy myös konfliktien ratkaisua. Strategisiin suunnitteluratkaisuihin sisältyy siten monimutkaisten sosiospatiaalisten suhteiden järjestämistä uusiin muotoihin, joissa alueet, paikat ja verkostot ovat toisiaan konstituivia ja toisiinsa kietoutuneita ulottuvuuksia (Jessop ym. 2008; Paasi 2008). Samalla on selvää, että eri toimijoiden keskinäisessä kommunikaatiossa on kyse keskeisten käsitteiden määrittelystä (esim. Helander & Sundman 1970; Joutsiniemi 2005; Mäenpää & Faehnle 2021; Vaatovaara ym. 2021).

Relationaalisuus suunnitteluajattelussa

Tiläkäsittelenä relationaalisuus kuuluu maantieteessä tuttuun käsiteperheeseen: absoluuttinen – relatiivinen – relationaalinen (esim. Harvey 1973; Schulman 1990; Paasi 1993). Tämä käsittekolmikko on suunniteltaessa toisiaan täydentävässä käytössä.

Absoluuttinen tila on ajateltavissa säiliönä tai eksaktisti määräytyvänä sijaintina koordinaatistossa. Se viittaa myös aistein havaittavaan materiaalseseen maisemaan tai ympäristöön, jonka voi määrittellä empiirisesti ja mitata (esim. Soja 1996: 75). Esimerkiksi perinteinen maastokartta pyrkii kuvaamaan kohdetta suhteiltaan absoluuttisena. Suunnittelussa tällainen tila määräytyy nykyisin esimerkiksi GNSS:n (*Global Navigation Satellite System*) avulla ja paikkatietoa voi soveltaa GIS:n (*Geographical Information System*) avulla.

Relatiivinen tila ymmärretään havaittujen objektien välisinä suhteina. Ihmiset, tavarat ja informaatio liikkuvat relatiivisessa tilassa. Monia asioita seurataan tai ennakoidaan relatiivisesti esimerkiksi tilaan suhteutettujen indikaattoreiden avulla tai mallintamalla. GNSS ja GIS ovat erinomaisia apuvälineitä myös tilan relatiivisuuden analysoinnissa.

Relationaalinen tila virittyy erityisenä intersubjektiiivisena suhteena tietystä tilassa olevien toimijoiden sekä objektien välillä. Esimerkiksi tietyn asunnon arvo määräytyy suhteessa kaikkien muiden sitä ympäröivien vastaavien asuntojen arvoon asuntomarkkinoilla. Asunnon arvon relationaalisuus edellyttää konkreettisia toimijoita tietystä tilanteesta – esimerkiksi asunnon ostamista tai vuokraamista. Virittäytyminen viittaa siihen, kuinka eri toimijat käsitteellistävät tilojen tai paikkojen ja niissä tapahtuvan toiminnan keskinäiset suhteet (Jessop ym. 2008; Paasi 2008).

Absoluuttinen, relatiivinen ja relationaalinen tila ovat siis toisiaan täydentäviä. Ne kuitenkin ovat ontologisessa mielessä erilaisia ja soveltuvat siten erilaisiin käyttötarkoituksiin: absoluuttinen tila mitattavuuteen, relatiivinen vertailtavuuteen, relationaalinen sosiaalisen ja kulttuurisen ymmärtämiseen ja kontekstuaaliseen arvottamiseen. Tila ei itsessään ole ontologisesti absoluuttinen, relatiivinen tai relationaalinen vaan se voi tulla ymmärretyksi yhdeksi tai kaikiksi näistä tilanteesta ja inhimillisistä käytännöistä riippuen (Harvey 1973; Soja 1989). Tutkimus- tai suunnittelutehtävät ratkaisevat sen, millaisia näkökulmia, aineistoja ja menetelmiä käytetään.

Tilan relationaalisuus on tullut tärkeäksi erityisesti yhteiskuntatieteissä ja ihmismaantieteessä (esim. Thrift 1983; Soja 1989; Gregory 1994). Relationaalinen ajattelu suosii avointa, liikkuvaa, verkottunutta ja toimijakeskeistä näkemystä, joka on tullut uudella tavalla ajankohtaiseksi tietojen ja viestintäteknologian kehityksen myötä, verkostojen ja ylikansallisten virtojen aikana. Niinpä politiikan tai suunnittelun käsitteellistäminen ei enää onnistu vain paikallisesti rajattuina prosesseina (esim. Amin 2004; Healey 2009a; Lauren ym. 2015).

Suunnittelututkija tarvitsee relationaalisuuden tunnistamiseen etnografista otetta (esim. Hammersley & Atkinson 2003). Usein kyse on aluksi tarkasteltavien toimijoiden ”vieraasta kulttuurista” ja käsitteistä, joiden ymmärtäminen vie aikaa. Käytännön toiminta ja kontekstisidonnaisuudet, myös visuaaliset mielikuvat ja metaforat niistä, ovat keskeisiä (esim. Andersson 2008; Jones 2010; Pakarinen 2010). Silloin korostuu tilan sosiaalisesti kehkeytyvä, toiminnallisena alustana olemisen luonne, joka voi olla yhtä aikaa sekä paikallinen, seudul-

linen, kansallinen tai jopa globaali – esimerkiksi median tai markkinoiden virittämänä.

Jälkimodernissa ajassa, viimeistään 1980-luvulle tultaessa, on monissa yhteyksissä todettu sellaisia muutoksia yhteiskunnan sosiaalisen ja tilallisen todellisuuden rakentumisessa, jotka liittyvät tilan relationaalisuuteen (esim. Jameson 1984, Lyotard 1985; Paasi 1993, 2008). Saatetaan esimerkiksi törmätä paikkoihin tai alueisiin liittyvien perinteisten käsitusten tai skalaaritasojen sekoittumiseen (Gregory & Ley 1988; Davoudi & Brooks 2021).

Tämä näkyy erityisesti strategisessa aluesuunnittelussa, jossa kiinnostuksen kohteena on toiminnan ja rakenteiden liittäminen toisiinsa luotaessa tilallista järjestystä. Relationaalisuus viittaa toimijoiden intersubjektiiviseen ajan, tilan ja arvojen kokemukseen. Tilaa ei pidetä vain sosiaalisen ilmentymänä, vaan myös yhteiskunnallisia suhteita konstituivana tekijänä (Soja 1989; Olsson 2007).

Ranskalainen yhteiskuntafilosofi Henri Lefebvre (1991: 70–71, 84–85; ks. myös Lehtovuori 2010; Lohtaja 2022) näki tilan tuotteena, jota suunnittelussa jäsennetään uudelleen – sitä tuottamalla tai uusintamalla, esimerkiksi asuntoja, tuotantolaitoksia tai ostoskeskuksia paikallisella tasolla, suuria tapahtuma-areenoita jopa globaalisti.

Relationaalisuus merkitsee suunnitteluajattelussa sitä, että ottamalla huomioon skaalautumisen ymmärrämme tilan – esimerkiksi kadun, kaupungin osan tai kaupungin – jatkuvasti uudistuvana käyttöliittymänä (*interface*) ihmisten tai organisaatioiden toiminnassa. Vuorovaikutus ja kommunikaatio ovat tällöin suunnittelun ytimessä. Käytännössä relationaalisuus näyttäytyy konkreettisten toimijuuksien kautta ja liittyy siihen, mitä vaikkapa tilojen houkuttelevuus, saavutettavuus, pääsy jonnekin, tunne kuulumisesta jonnekin tai sitoutuminen johonkin tarkoittavat muuttuvassa, monimutkaistuvassa todellisuudessa (Schulman 2021).

Paikallisesti, yhdyskuntien tasolla, kyse on muutoksista tavoissa, miten ihmiset tai organisaatiot arvottavat tai hyödyntävät ympäristönsä eri elementtejä sekä minkälaisia ärsykyksiä tai merkityksiä ympäristö sisältää. Gibsonin affordanssisteoria tarjoaa peruskäsitteet sen ymmärtämiseksi, että todellisuutta ei hahmoteta ainoastaan muotojen ja matemaattisten tilasuhteiden mukaan, vaan myös niihin sisältyvien toimintamahdollisuuksien perusteella, jolloin havainnot ohjaavat toimintaa. Ympäristön voi nähdä tarjoumia (*affordance*) sisältävänä, vuorovaikutteisena ”toimijana” havainnoitsijalleen (Gibson 1986; Kuoppa ym. 2019; Olsson ym. 2023). Tarjoumat ovat siten paikkoihin tai tietoverkkoihin kiinnittyviä mahdollisuuksia havaitsijalleen. Ne joko aktivoituvat tai jäävät käyttämättä.

Laajemmassa katsannossa esimerkiksi kaupunkiseutua voi tarkastella mittakaavan politiikan (*politics of rescaling*) näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy koko seudun ohella jäsenkuntien ja niiden sisäisten erojen välisiin suhteisiin (Davoudi & Brooks 2021; Ryöti 2021). Näkökulma korostaa ilmiön relationaalisuutta alueen ja mittakaavan suhteen. Miliza Ryöti on väitöskirjassaan osoittanut kuinka näitä suhteita voi suunnittelussa tuoda esiin esimerkiksi visualisoimalla useampia teemoja samaan kuvaan – vaikkapa niin, että yhdistelmäindikaattorilla väestön sosiaalista eriytymistä osoittavaan kuvaan liitetään maankäytön kehittämisen ja saavutettavuuden vyöhykkeitä. Tällainen paikkatietojen yhdistäminen ja uudenlaiset esittämisen käytännöt voivat helpottaa erilaisten tavoitteiden yhteensovittamista. Näin tietämisen ja esittämisen käytännöt kiinnittyvät suunnittelutehtävän ja työn organisoimisen rationaliteetteihin (Ryöti 2021).

Uudenlaiset, joskus yllättävätkin aiheet tai ilmaisutavat voivat nousta keskenään erilaisten toimijoiden vuorovaikutusta edesauttavaksi, toimijoita yhdistäväksi asioiksi, ”rajakohteiksi” (Star & Griesemer 1989; Leino 2008; Kanninen ym. 2013; Kanninen 2017; Leino ym. 2018; ks. myös Lehtovuori 2010). Rajakohteet voivat helpottaa erilaisten toimijoiden ja toimintakulttuurien kohtaamista. Ilmaisutapojen kuten vaikkapa karttojen lisäksi tällaiset kohteet voivat olla esimerkiksi rakenteita tai paikkoja (esim. Tammelan tori, Tampereen raitikka), joiden äärellä osapuolet voivat keskustella ja ideoida (Leino 2008; Ryöti 2021).

Parhaimmillaan tällainen suunnittelu on itsessään innovatiivista ja yhteistoiminnallista, missä asioita edistetään – ei vain säädellä (Healey 1996; Kunzmann 2013; Bafarasat 2015). Jean Hillierin (2011; ks. myös Granqvist ym. 2019) käsite ”strateginen navigointi” kuvaa hyvin tällaisia pyrkimyksiä. Haetaan yhteyksiä ja tilallista muotoa eri toimijaverkoston, aluetasojen ja näkökulmien välillä. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa kehittämistä pyritään vauhdittamaan myös kärkehankkeiden avulla, jolloin perinteisiä toimijaryhmiä ja aluetasoja ylittävä ”organisointikapasiteetti” on keskeistä (esim. van den Berg ym. 2018). Yhtäältä tarvitaan ulkoista asemoitumista kansallisten ja kansainvälisten suhteiden edistämiseksi ja toisaalta sisäistä kehittämiskulttuuria paikallisten resurssien saamiseksi strategiатыön tueksi.

Strategisessa suunnittelussa onkin tärkeää pyrkiä tunnistamaan erilaisia aluekehittämiseen liittyviä toimijoita sekä näiden yhteistyön ja kilpailun tilanteita. Käytännössä strateginen suunnittelu tietyllä alueella tarvitsee eri toimijoiden ajatuksia yhdistävää visiota vaihtoehtoisten tulevaisuuksien luomiseen ja konkretisoimiseen (esim. Healey

2009ab; Ache 2011; van den Berg 2018; Feleki ym. 2020). Onnistuakseen tämä edellyttää sellaista institutionaalista rakennetta, käytännössä toimielintä, jolla olisi poliittista valtaa ja uskottavuutta seudulliseen tai maakunnalliseen visiointiin ja tarvittaessa myös vision päivittämiseen. Vision rinnalla alueella sekä kunnissa tarvitaan koordinoituja maankäytön ja alueellisen kehittämisen strategioita, jotka hyödyntäisivät visiossa käsitellyjä ajatuksia ja sitoisivat yhteen kuntien, kaupunkiseudun ja valtionhallinnon toimia (esim. Healey 2002, 2009a). Parhaimmillaan visiointi voi auttaa toimijoita näkemään kaupunkiseudun yhdistävän alustana monenlaisten sisäisten ja ulkoisten todellisuuskuvien välillä.

Strateginen suunnittelu näyttäytyykin kullekin mukana olevalle toimijalle tämän omasta näkökulmasta, mutta siitä voi löytää samalla jotakin kaikille yhteisiä, jotta tarkasteltava tila tai alue näyttäytyy alustana. Tällöin aihetta tai kohdetta, esimerkiksi yhdyskuntaa tai kaupunkiseutua, tarkastellaan tietyissä poliittisissa konteksteissa, kehittämiskonsepteissa ja usein myös konflikteissa muovautuvana julkishallinnon ja muiden kumppanuuksien hallinnan tilana. Usein mukana on laaja joukko poliitikkoja, suunnittelijoita, yritysten edustajia, kansalaisaktivisteja.

Monopoliasema kaavoitusasioissa tuo julkiselle hallinnolle usein avainaseman ja vastuun vaikutusten arvioinnissa. On pohdittava ketkä hyötyvät, ketkä kärsivät, mitä ulkoisvaikutuksia aiheutuu. Suunnittelussa voidaan kääntyä luotailemaan konsensusta ja alueen kollektiivista tahtoa, jolla pyritäänkin ”epäpoliittisuuteen”. Halutaan peittää ristiriitoja ja konflikteja (esim. Paasi & Zimmerbauer 2016; Luukkonen & Sirviö 2019), vaikka juuri niiden käsittely on strategisen suunnittelun ydintä.

Usein strateginen suunnittelu näyttäytyy mukana olevien taloudellisten toimijoiden pyrkimyksissä hyödyntää kohteen potentiaaleja esimerkiksi kiinteistöjä tai saavutettavuutta kehittämällä. Tämä sijaintien ja investointien edestakenainen ”zig-zag dialektiikka” ja sen tuottama alueellisesti epätasainen kehitys on edelleen varteenotettava aluetutkimuksen lähtökohta (Harvey 1973, 1989; vrt. Myrdal 1957). Siinä korostuu paikkojen ainutlaatuisuus ja erilaistuminen, esimerkiksi elinkaariajattelu, mutta myös yhdyskuntien rakentumisen yleiset, poliittis-taloudelliset piirteet (Massey 1984, 1994; Moisio 2018: 116–152; Moisio & Sirviö 2021).

Kaupunkiseudusta onkin tullut keskeinen taso ja alusta vuoropuhelussa paitsi valtion, kuntien ja eri hallinnonalojen välillä, myös lakisääteisen suunnittelun ohjauksen sekä kumppanuuksiin perustuvan governance-ajattelun kannalta (esim.

Yliaska 2014; Puustinen ym. 2016; Kanninen & Bäcklund 2017; Mäntysalo ym. 2019; Granqvist 2021, Schulman 2021). Strategista seudullista suunnittelua tehdään rinnan vapaamuotoisten ohjausvälineiden (mm. rakennemallit, sopimukset) ja lakisääteisen maankäytön ja liikenteen suunnittelun kanssa, mikä aiheuttaa ”institutionaalista epäselvyyttä”. Maankäyttöä eheyttävässä suunnittelussa strategiatyö ja sopimusmenettely pyritäänkin saamaan dialogiin perinteisen kaavoituksen ja liikennesuunnittelun kanssa (Mäntysalo ym. 2016; Bäcklund ym. 2018; Mäntysalo & Bäcklund 2018; Mäntysalo & Kanninen 2018).

Helsingin strategista suunnittelua koskevia esimerkkitaupauksia

Strategiseen suunnitteluun kaupunkiseuduilla kytkeytyy normatiivisia tavoitteita, kumppanuusajattelua ja yhteistoiminnallisia prosesseja. Ajatellaan, että julkishallinnon, yritysten ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden välillä olisi saavutettava yhteisymmärrystä, jotta syntyisi parempaa resurssien hallintaa ja ympäristön laatua parantavaa synergiaa (esim. Healey 2009b; Tuomisaari 2019). Samalla luodaan sosiaalisia, kulttuurisia ja oikeudellisia normeja, jotka säätelevät kaupunkilaisten välisiä suhteita (Salet 2018).

Helsingin tapauksessa kokonaisnäkemystä tavoittelevia toimijoita ja suunnitelmia on ollut pikemminkin liikaa kuin liian vähän (Ache 2010). Taustalla on Helsingin ”seutuistuminen”, jo kauan sitten alkanut kasvu yli kuntarajojen. Uskottavan valtuutuksen saaminen visioinnille ja keskeisten toimijoiden sitoutuminen suunnitelmiin on ollut vaikeaa.

Alueen seudullinen, maakunnallinen tai metropolialueen suunnittelu on eri vaiheissa koskenut erilaisia toimijoita, kuntaryhmittymiä ja vastuuta-hoja. Näistä keskeisimpiä ovat Uudenmaan liiton aluekehittäminen ja seutukaavallinen suunnittelu (26 kuntaa) sekä Helsingin seudun maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-suunnitelma (MAL 2023; 14 kuntaa), jota valtio pyrkii omilla tavoitteillaan ja investoinneillaan edistämään. Valtion metropolipolitiikka onkin uusin elementti löyhässä kokonaisuudessa, johon sisältyy myös seudullinen liikennejärjestelmäsuunnittelu perustuen lakiin pääkaupunkiseudun joukkoliikennettä ja jätehuoltoa koskevasta yhteistoiminnasta. Kaksi kuntayhtymää, Helsingin seudun liikenne HSL (yhdeksän kuntaa) sekä Helsingin seudun ympäristöpalvelut (neljä kuntaa) vastaavat näistä käytännössä.

Helsinki näyttäytyy 2000-luvulla pääosin väljästi rakennettuna, laajalle rönsyilevänä suurkaupun-

kina, pääkaupunkiseutuna ja metropolialueena (esim. Schulman 2000; OECD 2005; EEA Report 2006, 2016; Helsingin seutu 2050 2008). Rakentaminen on ollut kansainvälisestikin vertailtuna vilkasta, mutta vihreää ja sinistä on edelleen paljon: puistoja, niittyjä, metsiä, merenlahtia ja -rantaa. Nykyisin Helsingin kaupungissa asuu noin 665 000 asukasta, väestöennusteiden mukaan heitä on vuonna 2050 noin 160 000 enemmän. Se tarkoittaa uudis- ja täydennysrakentamista, tiiviimpiä kortteleita ja entistä laajempaa rakennettua ympäristöä. Kasvulta odotetaan elämää ja elinvoimaa, mutta se tuo myös pelkoja siitä, että kaupungista on tulossa liiankin tiivis ja betoninen. Siitä, ovatko Helsingin luonto, esikaupunkien pientaloalueet ja historiallinen ydinalue uhattuina, on kiistelty pitkään, viime aikoina aiempaa useammin oikeuteen asti. Onko se seurausta siitä, että kaupunki on alkanut toteuttaa tilastrategiaansa eli vuoden 2016 yleiskaavaa käytännössä?

Yleiskaavan (2016) mukaan Helsinki suunnittelee uutta rakentamista erityisesti väylien ja raiteiden varsilte sekä merkittävien asemien ympäristöihin. Tavoitteena on kantakaupungin laajentaminen muuttamalla moottoritieomaisia väyliä kaupunkibulevardeiksi. Niihin on sisällytetty peräti noin kolmasosa kaupungin kasvutarpeesta vuoteen 2050. Bulevardisointisuunnitelmat ovat herättäneet paljon keskustelua sekä puolesta että vastaan. On muun muassa todettu niiden kuuluvan seudullisiin kysymyksiin, ei vain yleiskaavassa ratkaistaviin (KHO 2018; Granqvist ym. 2019b).

Yleiskaavan tavoitteena on myös koko kaupungin kattava laaja pikaraitiotieverkko ja kulkumuotojen priorisointi. Tällä tavoin kaupunki haluaa edistää kestäviä liikkumismuotoja eli kävelyä, pyöräilyä, joukkoliikennettä ja samalla tasoittaa bulevardisoinnin liikennevaikutuksia sekä tukea Helsingin keskustan roolia. Perusteluina ovat keskustan agglomeraatio- eli kasautumisedut, joista hyötyisivät myös muu seutu ja koko Suomi. Kaava on kuitenkin aiheuttanut valitusten ryöpyn, joka on näkynyt mediassa ja sitä on puitu oikeudessa.

Yleiskaavan ohella ehkä selkeimmin jo päätetyt strategiset tavoitteet näkyvät kaupunginvaltuuston hyväksymässä suunnitelmassa *Kasvun paikka* (2021). Käytän lähiluontoa ja pientaloyhdyskuntien kohtaloa esimerkkinä. Strategiassa luvataan huolehtia siitä, että ”*kaikilla helsinkiläisillä on vastaisuudessaakin lyhyt matka lähiluontoon*” niin, että asuinalueiden sisällä tai tuntumassa sijaitsevat luontoalueet mahdollistavat säännöllisen virkistytymisen arjen lomassa (Kasvun paikka 2021: 24). Monet asukkaat kuitenkin kokevat, että lähimetsiä on uhattuna. Esimerkiksi Keskuspuistosta on kaadettu puita uuden monitoimihallin tiel-

tä Pirkkolassa. Haagassa Riistavuoren metsää uhkaa se, että Vihdintiestä ollaan tekemässä kaupunkibulevardi. Myllypurossa on hyväksytty (2022) Karhunkaatajan asemakaava, joka toteutuessaan supistaa lähivirkistysmahdollisuuksia. Alueelle on suunnitteilla asuntoja noin 3 200 asukkaalle Raide-Jokerin varteen. Mellunkylässä Jokeri 2:n linja on yleiskaavan mukaan suunniteltu suoraan Kivikon metsän eteläosan läpi. Meri-Rastilan länsirannan metsään Vuosaarella on vuosien varrella suunniteltu erilaista rakentamista. Vartioharjussa itäinen kaupunkibulevardi uudistaisi Itäväylän pientalomaisemaa kaupunkimaisemmaksi. Kiistaa on ollut myös Laajasalon Stansvikinkallion luonnonmetsästä.

Asukkaiden kriittisiä puheenvuoroja on luettavissa esimerkiksi Helsingin Sanomista:

Mihin on hukkunut näillä alueilla asuvien asukkaiden, helsinkiläisten veronmaksajien ääni Helsingin päättäjiltä? Alueiden seurata, yhdistykset ja yksityiset henkilöt tekevät epätoivoista työtä puolustaessaan rakkaita asuinalueitaan, kotejaan, jotka jäävät massiivisen ja tiiviin rakentamisen alle. Kaupunki käyttää suunnittelussaan termejä ”monimuotoinen”, ”elävä” ja ”urbaani kaupunkiympäristö”, mutta kun grynderit ja rakennusliikkeet pääsevät näitä toteuttamaan, termit muuttuvat korkeiksi, karuiksi ja tiiviisti rakennetuiksi kerrostaloiksi. Niiden alle ja varjoon jää perinteisiä ja viihtyisiä pientaloalueita, joihin on hakeuduttu kerrostaloasumisen sijaan, ja misä on asuttu usean sukupolven ajan (HS 8.12.2022).

Oikeudenkäyntien jälkeen osia Helsingin yleiskaavasta 2016 on pitänyt muuttaa. Helsingin hallinto-oikeus kumosi tietyt yleiskaavan osat ja kaupungin valituksesta huolimatta korkein hallinto-oikeus (KHO) vahvisti kumoamisen. Kumotut merkinnät koskevat muun muassa Länsiväylän, Turunväylän, Hämeenlinnanväylän ja Lahdenväylän kaupunkibulevardeja sekä alueita Viikintien ympäristössä, Tuomarinkylässä, Pornaistenniemessä, Vartiosaaressa, Ramsinniemessä ja Ilmalassa.

KHO:n mukaan moottoriväylien muuttamiseksi kaupunkibulevardeiksi ei ole osoitettu riittäviä perusteita. Olisi epävarmaa, miten väylien bulevardisointi vaikuttaisi teiden toimivuuteen siinä tapauksessa, että ajoneuvoruuhiemien lieventämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden kuten joukkoliikenteen vahvistaminen ja ruuhkamaksut jäisivät toteutumatta. KHO huomauttaa päätöksessään, että yleiskaavaan ei sisälly pakottavia merkintöjä esimerkiksi rai-deyhteyksien toteuttamiseksi samalla kun kaupunkibulevardit toteutettaisiin. Monet yleiskaavan perusteluissa esitetyt keinot autoliikenteen vähentämiseen ja liikenteen ruuhkautumisen välttämiseen

ovat sellaisia, ettei niitä voida kaavoituksella ratkaista (KHO 2018:151).

KHO:n yleiskaavaa koskeneet kielteiset päätökset vuodelta 2018 viittaavat siihen, että yhdyskuntien hallinto ja strateginen suunnittelu seudullisena on oma kokonaisuutensa. KHO:n arvioinnissa oli keskeistä yleiskaavan merkitys valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden sekä yleiskaavan laatimista ohjaavien maakuntakaavojen tavoitteiden välittymisessä yksityiskohtaisempaan suunnitteluun (KHO 2018:151).

Helsingin yleiskaavassa, maakuntakaavoituksessa ja MAL-suunnittelussa (MAL 2023) ”*verkostokaupunki, monikeskisuus, yhteysverkko sekä alueellinen tasapaino*” ovat avainkäsitteitä, mutta tehtäessä hallinnollisia päätöksiä näitä on käytetty pehmeästi epämääräisinä mielikuvina sekä seudullisesti että kunnissa (Granqvist ym. 2019b; Granqvist 2021; vrt. Jessop ym. 2008; Paasi 2008). Käsitteillä on luotu mielikuvia, jotka ovat palvelleet jonkinlaisen status quo -tilanteen säilyttämistä maankäytön suunnittelussa ja samalla mahdollistaneet seudun kuntien välisen kilpailun investoinneista ja hyvistä veronmaksajista. Helsingin yleiskaava 2016:n tilastrategia ja kaupunkibulevardiratkaisut ovat kuitenkin tässä suhteessa poikkeuksellisia, ja ne ovatkin aiheuttaneet konflikteja eri toimijoiden välillä.

Mielikuvien monitulkintaisuus verkostokaupungista ja monikeskuisuudesta näyttää estäneen kunnollisen strategisen seutupolitiikan muodostumisen siitä, millaiseen alueelliseen rakenteeseen ja järjestelmään tulisi pyrkiä ja millaisia poliittisia valintoja tarvitaan. Helsingin seudun hallinnosta puuttuu julkisia normeja ja arvoja, institutionaalisia pelisääntöjä, jolloin relationaalisesti näyttäytyvä ”strateginen tila” on jäänyt kunnille avoimeksi (vrt. Salet 2018; Mäntysalo ym. 2020; Granqvist 2021). Helsingin yleiskaava 2016 näyttääkin rikkoneen maankäytön suunnittelussa vallinneen konsensuksen pyrkiessään edistämään vetovoimaisuutta paitsi kuntatasolla myös seudullisella ja edelleen valtakunnallisella tasolla. Kaupunkibulevardien vastaisella tuomiolla ensin aluehallinto-oikeus ja Helsingin kaupungin valituksen jälkeen myös korkein hallinto-oikeus turvautui suomalaisen maankäytön suunnittelujärjestelmän institutionaaliseen perussääntöön: lakisääteisten suunnittelutasojen hierarkiaan (Granqvist ym. 2019b).

Tilanne Helsingin seudullisessa kehittämisessä on ollut sekava jo kauan. Strategista suunnittelua vaivaa selkeän institutionaalisen perustan puute (esim. Ache 2010; Häkli ym. 2020; Granqvist 2021). Nykytilanteessa valtiovetoinen, kumppanuuksiin nojaava MAL-suunnittelu kannattaa kuntia seudulliseen suunnitteluhyteistyöhön (esim.

Vatilo 2020), mutta samalla kunnat ovat säilyttäneet asemansa lakisääteisen suunnittelujärjestelmän ytimessä, ja se taas kannustaa niitä keskittymään pikemmin paikallisten kuin seudullisten haasteiden ratkaisemiseen (Mäntysalo & Jarenko 2012; Mäntysalo ym. 2019).

Helsingissä ja koko seudulla strategisen kumppanuusajattelun ja lakisääteisen suunnittelun normeja pitäisi kehittää tai tulkita uudelleen. Visuaaliset mielikuvat ovat tärkeitä toimijoita yhteen saattavia elementtejä, mutta nyt niiden monitulkintaisuuden takia ”strateginen navigointi” edistääkin käytännössä enemmän kuntien intressejä ja ylläpitää lakisääteisen suunnittelun vallitsevia (valta)rakenteita (Granqvist ym. 2019b). Olisi tärkeää, että strategiatyössä mielikuvat seudusta kytkettäisiin vahvemmin konkreettisiin seudullisiin kehittämishankkeisiin, jotka mahdollistavat yhteistoiminnan strategioiden toteuttamiseksi. On selvää, että toimijoiden ja kehittämis-teemojen välillä on myös jännitteitä ja konflikteja, mutta strateginen ajattelu tulisi kytkeä kokonaisuutena päätavoitteeseen eli seudun tai metropolialueen kestävä kehityksen edistämiseen. Tuloksiin ei voi päästä suoraan, vaan vähitellen iteratiivisesti toimijoiden vuoropuhelun ja konfliktien säätelyn avulla. Helsingin seutu tarvitsee yhteisen vision ja sitä toteuttavat strategiset suunnitelmat, joihin seudun kaikki keskeiset toimijat voisivat sitoutua.

Lopuksi

Relationaalisena näyttäytyvä kiistelevä moniarvoisuus (agonistisuus) on huomion arvoinen piire Hobsbawmin (1994) näkemyksessä 1900-luvun poliittisesta historiasta. Päättyneen vuosisadan kummallisuuksiin kuuluu hänen mukaansa sekin, että Venäjän vallankumouksen ja edesmenneen Neuvostoliiton pysyvin saavutus oli sodan- ja rauhanaikaisen vastustajan ”pelastaminen” tarjoamalla kannustimeksi pelon, joka ajoi tätä jatkuvaan uudistumiseen toisen maailmansodan jälkeen (Hobsbawm 1994/2021: 20–27). Tämän alleviivaa Neuvostoliiton ja samalla kommunistisen uhkuvan romahtamisen jälkeen tapahtunut pääomien kasautumisen kiihtynyt kasvu ICT-alan kansainvälisissä yrityksissä (esim. Apple, Microsoft, Meta, Alphabet), joiden toiminnassa on vaikea nähdä sosiaalista tai taloudellista kestävyyttä vaikkapa ohjelmien käyttäjien kannalta.

Poliittiset ja taloudelliset toimijat pyrkivät haakeutumaan aina uusiin asemiin pitääkseen kasautumisen tehokkaana ja nyt jälkimodernina aikana se tarkoittaa entistä joustavampaa työn, tuotannon ja kulutuksen organisointia kaikilla skaalarisilla tasolla. Globaalitaloudessa pääomien nopeat liikkeet

voivat vaikuttaa dramaattisesti paikallisten yhdyskuntien kohtaloihin.

Alue- ja yhdyskuntasuunnittelussa politiikan ja tilan strateginen kietoutuminen yhteen on keskeistä. Maisemassakin näkyviä konkreettisia esimerkkejä on paljon – vetovoimaisimpien urbaanien ytimien eksponentiaalisen kasvun lisäksi vaikkapa kiinteistöjen jalostus taantuvissa yhdyskunnissa, lähiöt ja ostoskeskukset tai teollisuuspuistot liiketoimintamalleina, samoin kauppakeskukset ja tapahtuma-areenat.

Hobsbawm antaakin aiheen pohtia erityisesti sitä, kuinka modernisaation eteneminen on vaikuttanut ihmisiin ja ympäristöön ja mitä on odotettavissa. Hän viittaa niiden sosiaalisten välitysmekanismien hiipumiseen, jotka liittävät nykyajan ihmiset aikaisempien sukupolvien kokemuksiin (vrt. Jameson 1984). Tässä ajassa, 30 vuotta Hobsbawmin kirjan kirjoittamisen jälkeen vaikuttaa siltä, että tämä katkos on vain vahvistunut. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian, globalisaation ja sosiaalisen median myötä eletään yhä painokkaammin nykyyhetkeä tai algoritmien ennakoimaa lähitulevaisuutta. Yhteydet yhteiseen menneisyyteen ja kokonaiskuviin todellisuudesta ohenevat tai menneisyydestä rakennellaan narratiiveja pönkittämään haluttua tulevaisuutta.

Voisi olettaa, että huolet biosfääristä ja ”maapalloistumisesta” aiheuttaisivat näkökulmien ja arvomaailmojen syvenemistä, monipuolistumista, mutta pikemmin vastaan on tullut kulttuurien yksinkertaistumista, samoilta päämäärille ja normeille altistumista (esim. Latour 2022). Ylhäältä institutionaalisesti alaspäin katsova, taloudellisista prosesseista ja integraatiokehityksestä voimansa saava funktionaalinen näkemys näyttää dominoivan paikallisia luonto- ja kulttuurisuhteita painottavaa territoriaalista lähestymistapaa.

On tärkeää, että saatavilla on näkökulmia, joissa asiat esitetään kontekstuaalisesti niiden historiallisissa ja poliittisissa yhteyksissä yrittäen ymmärtää, millä tavoin kulloisetkin tapahtumat kehkeytyvät ja mikä on niiden merkitys historiallisessa katsannossa (esim. Lehtinen 2018; Parvikko 2022). John Friedmann (2004) onkin ehdottanut, että strategisen suunnittelun painopistettä olisi siirrettävä suunnitelmista suunnittelututkimuksiin, joissa keskitytään tapoihin käsitellä kriittisiä aluepoliittisia ja -hallinnollisia kysymyksiä vaihtoehtoisissa skenaarioissa. Tähän näkemykseen sopivat hyvin Patsy Healyn (2009) ja Simin Davoudin (2015) ajatukset alue- ja yhdyskuntasuunnittelusta tiedon yhteistuottamisen tuella – tietämisen ymmärtäminen aktiivisina käytäntöinä. On tiedettävä mitä, miten, miksi ja millaisiin käytäntöihin nojautuen suunnitellaan (Davoudi 2015; vrt. Healey 2009a; Ruokolainen ym. 2018).

Strateginen suunnittelu voisi näin saada tukea yhteistuottamisen avulla kehkeytyvästä tietämyksestä alue- ja yhdyskuntakehityksen prosesseista ja ajureista niissä. Samalla on syytä kiinnittää huomiota kontekstuaalisuuteen ja suunnittelun poliittisyyteen, ”agonistiseen pluralismiin” Mouffen (1999) tapaan, erityisesti politiikan ristiriitaiseen skaalautumiseen varsinkin kaupunkiseuduilla (Paasi 2012, 2016; Davoudi & Brooks 2021; Granqvist 2021; Ryöti 2021).

Suomessa alue- ja yhdyskuntapolitiikka sekä erilaiset elinvoimatehtävät ovat nyt kunnallispolitiikan ytimessä, koska sosiaali- ja terveysasioiden hallinnossa valtaa on siirtynyt sote-uudistuksen myötä hyvinvointialueille. Kiinnostus maankäyttöä ja kaavoitusta kohtaan voimistuu, mutta kuinka se kanavoituu? Erityisesti kaupunkiseuduilla kuntien kesken on kokonaiskuvaa häiritsevä kilpailutilanne – osaoptimointia ja ”mittakaavan politiikkaa”. Ei pidä aliarvioida sitä, että kunnissa on ymmärrystä paikallisista olosuhteista ja tarpeista, mutta seudullinen kokonaiskuva edellyttää toisenlaista ajattelutapaa ja valtiolla on oma vastuunsa koko maata koskevasta kokonaiskuvasta.

Maankäytön ja kaavoituksen viranhaltijat ovat paineen alla strategisen suunnittelun valtavirtojen korostaessa kasvua ja elinvoimaa, mutta tilastrategioiden muutospainetta aiheuttavat myös ilmastonmuutos, luontokato, paremman tasapainon löytäminen palvelujen kysynnän ja tarjonnan näkökulmiin, sekä yhdyskuntien sosiaalisen polarisaation hillitseminen (esim. Väärälä 2014; Hohti ym. 2022). Suunnittelun vuorovaikutteisuus ja relationaalisuus ovat tärkeitä, mutta niiden ei pitäisi olla vain kasvun sujuvoittamisen välineitä kumppanuussuhteissa, vaan pikemmin muodostamassa laajempaa alustaa kasvumahdollisuuksien kriittiselle arvioinnille (esim. Leino ym. 2018; Hytönen 2019).

Kuten Patsy Healey (2015) on todennut, strategisen suunnittelututkimuksen tulisi tarjota alueilla ja yhdyskunnissa konkretisoituville dynaamisille kehittämisprosesseille arvioivaa sanastoa aluekehityksen prosessien ymmärtämiseen, ohjaamiseen ja kritisoimiseen sekä sisällön että menetelytapojen osalta. Olisi tulkittava esiin nousevia toimintamalleja ja arvioitava niiden seurauksia. Olisi hyödynnettävä laajasti eri tieteenalojen ajatuksia ja käännettävä niitä kielellisesti konkreettisiksi tavoilla, jotka ovat ymmärrettäviä erilaisissa hallinnon tai hallinnan ajatusmaailmoissa. Olisi vahvistettava strategisen suunnittelun ja osallistumisen myötä syntyvää erityisymmärrystä esimerkiksi rajakohneiden tai -organisaatioiden avulla ja välitettävä sitä myös muiden alojen toimijoiden käyttöön.

Strateginen suunnittelu alue- ja yhdyskuntasuunnittelussa tapahtuu nykyään yhä enemmän

relationaalisella kentällä, mikä edellyttää tiedon yhteistuottamista sekä sitä, että tutkijatkin miettivät, mikä on heidän paikkansa tai positionsa ja millaisessa suhteessa he ovat muihin toimijoihin. Alue tai tila ei ole tässä kontekstissa mikään muuttumaton alusta – tilan tuottaminen on samalla politiikan tuottamista. Nykykehityksessä näkyy aika- ja tilakäsityksen muutos, joka vie kohti vahvempaa viestintä- ja kommunikaatioteknologioiden avaamaa kansainvälistymistä. Tässä tieteen tehtävänä on arvioida ja osoittaa vaihtoehtoisia reittejä kestävällä tavalla.

HARRY SCHULMAN
*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*

KIRJALLISUUS

- Ache, P. (2010) Tila on ylellisyyttä – Suomessakin? Teoksessa Hirvonen, T. & Schmidt-Thomé, K. (toim.) *ESPONin ytimessä ja ympärillä*. YTK:n julkaisu B 100. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Aalto-yliopisto, Espoo.
- Ache, P. (2011) Creating futures that would otherwise not be – Reflections on the Greater Helsinki Vision process and the making of metropolitan regions. *Progress in Planning* 75(4) 155–192. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2011.05.002>
- Agenda 2030. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma. Agenda2030 -toimintaohjelma - Kestävä kehitys (kestavakehitys.fi). <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030> 12.3.2024.
- Ala-Mantila, S., Hirvilampi, T., Jokela, S., Laine, M. & Weckroth, M. (2022) Kaupunkien rooli kestävyysmurroksessa: planetaarisen kaupungistumisen ja kaupunkien aineenvaihdunnan näkökulmat. *Terra* 134(4) 225–239. <https://doi.org/10.30677/terra.116456>
- Allardt, E. (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa Nussbaum, M. & Sen, A. (toim.) *The quality of life*. Clarendon Press, Oxford.
- Amin, A. (2004) Regions unbound: Towards a new politics of place. *Geografiska Annaler B* 86(1) 33–44. <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00152.x>
- Andersson, H. (2009) Kaupungin julkisen tilan globaali ulottuvuus. Teoksessa Ridell S., Kymäläinen P. & Nyssönen T. (toim.) *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media ja virtuaalituloissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Bafarasat, A. Z. (2015) Reflections on the three schools of thought on strategic spatial planning. *Journal of Planning Literature* 30(2) 132–148. <https://doi.org/10.1177/0885412214562428>
- Bateson, G. (1963) Exchange of information about patterns of human behavior. Teoksessa Fields, W. S. & Abbott, W. (toim.) *Information storage and neural control*. Charles C. Thomas Publishers, Springfield.
- Bateson, G. (1972) Steps to an Ecology of Mind. Ballantine Books, New York.
- van den Berg, L., Braun, E. & van der Meer, J. (2018) *Metropolitan organising capacity. Experiences with organising major projects in European cities*. Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9780429452697>
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966/1994) *The social construction of reality. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2009) Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus. *Terra* 121(1) 19–31.
- Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2010) Agonism and institutional ambiguity. Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9(4) 333–350. <https://www.jstor.org/stable/26004241>
- Bäcklund, P., Häikiö, L., Leino, H. & Kanninen, V. (2018) Bypassing publicity for getting things done: between informal and formal planning practices in Finland. *Planning Practice and Research* 33 (3) 309–325. <https://doi.org/10.1080/02697459.2017.1378978>
- Campbell, S. (1996) Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development. *Journal of the American Planning Association* 62(3) 296–312. <https://doi.org/10.1080/01944369608975696>
- Campbell, S. (2016) The planner's triangle revisited: Sustainability and the evolution of a planning ideal that can't stand still. *Journal of the American Planning Association* 82(4) 388–397. <https://doi.org/10.1080/01944363.2016.1214080>
- Chadwick, G. (1971) *A systems view of planning: Towards a theory of the urban and regional planning process*. Elsevier Science & Technology Books.
- Davoudi, S. (2015) Planning as practice of knowing. *Planning Theory* 14(3) 316–331. <https://doi.org/10.1177/1473095215575919>
- Davoudi, S. & Brooks, E. (2021) City-regional imaginaries and politics of rescaling. *Regional Studies* 55(1) 52–62. <https://doi.org/10.1080/00343404.2020.1762856>
- EEA (2006) *Urban sprawl in Europe: The ignored challenge*. EEA Report 10/2006. European Environment Agency, Copenhagen.
- EEA (2016) *Urban sprawl in Europe. Joint EEA-FOEN report*. EEA Report 11/2016. European Environment Agency, Copenhagen.
- Enqvist, K. (1995) Kaksi kulttuuria – edelleenkin. *Kanava* 23(7) 430–432.
- Faehnle, M., Söderman, T., Schulman, H. & Lehvävirta, S. (2015) Scale-sensitive integration of ecosystem

- services in urban planning. *GeoJournal* 80(3) 411–425. <https://doi.org/10.1007/s10708-014-9560-z>
- Feleki, E., Vlachokostas, C. & Moussiopoulos, N. (2020) Holistic methodological framework for the characterization of urban sustainability and strategic planning. *Journal of Cleaner Production* 243, 118432. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118432>.
- Forester, J. (1993) *Critical theory, public policy, and planning practice*. State University of New York Press, Albany.
- Friedmann, J. (1973) *Retracking America. A theory of transactive planning*. Doubleday, New York.
- Friedmann, J. (1987) *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton University Press, New Jersey.
- Friedmann, J. (2004) Strategic spatial planning and the longer range. *Planning Theory & Practice* 5(1) 49–67. <https://doi.org/10.1080/1464935042000185062>
- Friedmann, J. (2011) *Insurgencias: Essays in planning theory*. Routledge, Abingdon.
- Gibson, J. (1986) *The ecological approach to visual perception*. Psychology Press.
- Giddens, A. (1984) *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. Polity, Cambridge.
- Granqvist, K. (2021) *Dialectical institutionalism: Spatial imaginaries in tensions between strategic and statutory planning in city-regions*. Aalto University. Doctoral dissertations 97. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0450-9>
- Granqvist, K., Mäntysalo, R., Mattila, H., Hirvensalo, A., Teerikangas, S. & Kalliomäki, H. (2019) Kaupungin strateginen spatiaalinen suunnittelu: Navigointia eri mittakaavatasojen ja rationaliteettien välillä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 57(1) 11–25. <https://doi.org/10.33357/ys.80322>
- Granqvist, K., Sarjamo, S. & Mäntysalo, R. (2019b) Polycentricity as spatial imaginary: the case of Helsinki city plan. *European Planning Studies* 27(4) 739–758. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1569596>
- Granqvist, K., Mäntysalo, R., Valli, R., Kanninen, V., Herneoja, A., Kosonen, K.-M., Ronkainen, T. & Piippo, T. (2020) *Strategisuus ja transskalaarisuus liikennejärjestelmäsuunnittelun ja alueidenkäytön suunnittelun yhteensovittamisessa. Alueidenkäytön suunnittelun yhteensovittamisen selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 35*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-911-0>
- Gregory, D. (1978) *Ideology, science and human geography*. Hutchinson, London.
- Gregory, D. & Ley, D. (1988) Culture's geographies. *Environment and Planning D* 6(2) 115–116. <https://doi.org/10.1068/d060115>
- Gregory, D. (1994) *Geographical imaginations*. Wiley-Blackwell, New Jersey.
- Jackson, P. (1989) *Maps of meaning*. Routledge, London.
- Habermas, J. (1976) Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela, R. & Patoluoto, I. (toim.) *Yhteiskuntateiden filosofiset perusteet*, 118–140. Gaudeamus, Hämeenlinna. Alkuperäisjulkaisu: *Technik und Wissenschaft als "Ideologie"* (1968).
- Habermas, J. (1991) Further reflections on the public sphere. Teoksessa Calhoun, C. (toim.) *Habermas and the public sphere*. The MIT Press, Cambridge.
- Habermas, J. (1995) Reconciliation through the public use of reason: Remarks on John Rawls's political liberalism. *The Journal of Philosophy* 92(3) 109–131. <https://doi.org/10.2307/2940842>
- Hall, P. & Tewdwr-Jones, M. (2014) *Urban and regional planning*. Routledge, New York.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2003) *Ethnography. Principles in practice*. Routledge, London & New York.
- Harvey, D. (1973) *Social justice and the city*. University of Georgia Press, Ateena.
- Harvey, D. (1989) *The condition of postmodernity*. Basil Blackwell, Cambridge.
- Harvey, D. (1990) Between space and time: reflections on the geographical imagination. *Annals of the Association of American Geographers* 80(3) 418–434. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1990.tb00305.x>
- Healey, P. (1996) The Communicative turn in planning theory and its implications for spatial strategy formations. *Environment and Planning B: Planning and Design* 23(2) 217–234. <https://doi.org/10.1068/b230217>
- Healey, P. (2002) On creating the 'city' as a collective resource. *Urban Studies* 39(10) 1777–1792. <https://doi.org/10.1080/0042098022000002957>
- Healey, P. (2009a) The pragmatic tradition in planning thought. *Journal of Planning Education and Research* 28(3) 277–292. <https://doi.org/10.1177/0739456X08325175>
- Healey, P. (2009b) In search of the "strategic" in spatial strategy making. *Planning Theory & Practice* 10(4) 439–457. <https://doi.org/10.1080/14649350903417191>
- Healey, P. (2015) Planning theory: The good city and its governance. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 202–207. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.74027-X>
- Helander, V. & Sundman, M. (1970) *Kenen Helsinki?* WSOY, Helsinki.
- Helsingin seutu 2050 (2008) Näkökulmia seutuvisioon. Jatkotyö Greater Helsinki Vision 2050 -kansainvälisen ideakilpailun palkittujen töiden pohjalta. MAL-neuvottelukunta. Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen julkaisuja 5. <https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2012/11/Nakokulmia-seutuvisioon.pdf> 12.3.2024.
- Helsingin yleiskaava 2016. Tarkistettu kaavaehdotus, kaupunginvaltuusto 26.10.2016.

- Helsingin yleiskaava 2016 Selostus. Kaupunkikaava – Helsingin uusi yleiskaava. 6.10.2015. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 3, Helsinki.
- Hillier, J. (2011) Strategic navigation across multiple planes: Towards a Deleuzean-inspired methodology for strategic spatial planning. *Town Planning Review* 82(5) 503–527. <http://dx.doi.org/10.3828/tpr.2011.30>
- Hobsbawm, E. (1994) *The age of extremities: 1914–1991*. Weidenfeld & Nicolson, Lontoo.
- Hohti, J., Nieminen, E., Jalkanen, J., Oinonen, I., Huttunen, S., Pappila, M., Halme, P., Salokannel, V., Pietilä, K. & Kujala, H. (2022) Kunnat hidastamaan luontokatoa: suosituksia luontohaittojen välttämiseksi, lieventämiseksi ja kompensoimiseksi kuntien maankäytössä. *Wisdom Letters* 2022(1). <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202210034766>
- Hytönen, J. (2019) Limits of localism: Institutional perspectives on communicativeness, neoliberalization and sustainability in Finnish spatial planning. Doctoral thesis. *Nordia Geographical Publications* 48(4). <https://nordia.journal.fi/article/view/87235> 12.3.2024.
- Häkli, J., Kallio, K.P. & Ruokolainen, O. (2020) A missing citizen? Issue-based citizenship in city-regional planning. *International Journal of Urban and Regional Research* 44(5). <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12841>
- Jameson, F. (1984) Postmodernism, or the cultural logic of late capitalism. *New Left Review* 146(1) 53–92.
- Jessop, B., Brenner, N. & Jones, M. (2008) Theorizing socio-spatial relations. *Environment and Planning D: Society and Space* 26(3) 389–401. <https://doi.org/10.1068/d9107>
- Jonas, A. E. G. & Moisio, S. (2018) City regionalism as geopolitical processes: A new framework for analysis. *Progress in Human Geography* 42(3) 350–370. <https://doi.org/10.1177/0309132516679897>
- Jones, M. (2010) Limits to ‘thinking space relationally’. *International Journal of Law in Context* 3(3) 243–255. <https://doi.org/10.1017/S1744552310000145>
- Joutsiniemi, A. (2006) *Ei-kenenkään Helsinki. Raportti esikaupungista*. Tampereen teknillinen yliopisto.
- Julkunen, R. (2017) *Muuttuvat hyvinvointialtiot. Eurooppalaiset hyvinvointialtiot reformoitavina*. SoPhi 137. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7146-5>
- Kanninen, V. (2017) *Strateginen kaupunkiseutu – Spatiaalinen suunnittelu radikaalina yhteensovittamisena*. Aalto University Doctoral Dissertations 227. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-7728-4>
- Kanninen, V., Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2013) Trading zone and the complexity on planning. Teoksessa Balducci, A. & Mäntysalo, R. (toim.) *Urban planning as a trading zone*. Springer, Dordrecht. http://dx.doi.org/10.1007/978-94-007-5854-4_10
- Kanninen, V. & Bäcklund, P. (2017) Kansalaisosallistumisen institutionaaliset rajat? Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Vastapaino, Tampere.
- Kannisto, H. (2002) Ymmärtäminen, kritiikki ja hermeneutiikka. Teoksessa Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.) *Nykyajan filosofia*, 366–373. WSOY, Helsinki.
- Kasvun paikka (2021) *Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025*. Helsingin kaupunki.
- KHO = Korkein hallinto-oikeus (2018) Vuosikirjapäätökset 2018. KHO 2018:151.
- Kiikeri, M. & Ylikoski, P. (2011) *Tiede tutkimuskohteenä – Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kuhn, T. (1962) The Structure of Scientific Revolutions. *International encyclopedia of unified science*.
- Kunzmann, K. (2013) Strategic planning: A chance for spatial innovation and creativity. *The Planning Review* 49(3) 28–31. <https://doi.org/10.1080/02513625.2013.859003>
- Kuoppa, J., Nieminen, N., Ruoppila, S. & Laine, M. (2019) Elements of desirability: exploring meaningful dwelling features from resident’s perspective. *Housing Studies* 35(10) 1–23. <http://dx.doi.org/10.1080/02673037.2019.1680812>
- Lampinen, S. (2015) *Tässä tie, missä kaupunki? Liikennesuunnittelu ja yhdyskuntarakenteen hajautuminen*. Acta Universitatis Tamperensis 2090. Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9894-7>
- Latour, B. (2022) *Matkalla Maahan – Poliittikka ja uusi ilmastojärjestys*. Vastapaino, Tampere.
- Lauren, M., Prokkola E.-K., Saarinen, J. & Zimmerbauer, K. (2015) Regions, borders and identity in a relational and territorial world. *Nordia Geographical Publications* 44(4) 1–4. <https://nordia.journal.fi/article/view/64734> 22.3.2024.
- Lefebvre, H. (1974/1991) *The production of space*. Basil Blackwell, Cambridge.
- Lehtinen, A. (2018) Degrowth in city planning. *Fennia* 196(1) 43–57. <https://doi.org/10.11143/fennia.65443>
- Lehtovuori, P. (2010) *Experience and conflict. The production of urban space*. Ashgate, Farnham.
- Leino, H. (2008) Kansalaisosallistuminen kaupunkisuunnittelussa. Rajaorganisaatioita vai hybridien hallintaa? *Alue ja ympäristö* 37(2) 41–48. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64352> 22.3.2024.
- Leino, H., Santaoja, M. & Laine, M. (2018) Researchers as knowledge brokers: translating knowledge or co-producing legitimacy? An urban infill case from Finland. *International Planning Studies* 23(2) 119–129. <https://doi.org/10.1080/13563475.2017.1345301>
- Lohtaja, A. (2022) *Architecture as spatial configuration of politics*. JYU Dissertations 524. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9161-6>

- Loikkanen, H. (2012) Kuntien ja metropolialueiden rakenteesta: periaatteita, argumentteja ja empiriaa. Teoksessa Loikkanen, H., Laakso, S. & Susiluoto, I. (toim.) *Metropolialueen talous. Näkökulmia kaupunkitalouden ajankohtaisiin aiheisiin*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Luukkonen, J. & Sirviö, H. (2019) The politics of depoliticization and the constitution of city-regionalism as a dominant spatial-political imaginary in Finland. *Political Geography* 73, 17–27. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.05.004>
- Lytard, J-F. (1985) *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Vastapaino, Tampere.
- MAL 2023. Helsingin seudun maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnitelma. Luonnos 14.4.2023. Helsingin seudun liikenne, Helsinki.
- Massey, D. (1984) *Spatial divisions of labor*. Macmillan, Lontoo.
- Massey, D. (1994) *Space, place, and gender*. University of Minnesota Press.
- Mattila, H. (2017) *Revisiting Habermas – Exploring the theoretical roots and contemporary challenges of communicative urban and regional planning*. Aalto University publication series. Doctoral dissertations 91. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-3748-6>
- Moisio, S. (2018) *Geopolitics of the knowledge-based economy*. Routledge, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9781315742984>
- Moisio, S. & Sirviö, H. (2021) Aluerakenne, alueellinen erivertaisuus ja Suomen aluekehitys. *Terra* 133(3) 113–127. <https://doi.org/10.30677/terra.100115>
- Mouffe, C. (1999) Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social Research* 66(3) 745–759. Suom. Pietilä, V. (2009) Keskustelevä demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus? *Media & viestintä* 32 (3) 45–53.
- Myrdal, G. (1957/1963) *Economic theory and underdeveloped regions*. Methuen, Lontoo.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2021) *Neljäs sektori – Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Vastapaino, Tampere.
- Mäntysalo, R. & Bäcklund, P. (2018) The governance of planning. Flexibly networked, yet institutionally grounded. Teoksessa Gunder, M., Madanipour, A. & Watson V. (toim.) *The Routledge handbook of planning theory*. Routledge, New York & London.
- Mäntysalo, R. & Jarenko, K. (2012) Strategisen maankäytön suunnittelun legitimaation haaste maankäyttö- ja rakennuslaille. Teoksessa *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen*. Ympäristöministeriön raportteja 4. Helsinki.
- Mäntysalo, R., Kanninen, V., Purkarthofer, E. & Koste, O.-W. (2019) *Kaupunkiseudut: Ristiinvaltuuksia ja rajanylityksiä – BEMINE-hankkeen loppuraportti*. Aalto-yliopisto Crossover 3. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-8615-6>
- Mäntysalo, R., Olesen, K. & Granqvist, K. (2020) ‘Artefactual anchoring’ of strategic spatial planning as persuasive storytelling. *Planning Theory* 19(3) 285–305. <https://doi.org/10.1177/1473095219893002>
- Niiniluoto, I. (2000) Kulttuuri: yksi, kaksi vai kolme? *Tieteessä tapahtuu* 18(2). <https://journal.fi/tt/article/view/66425> 22.3.2024.
- OECD (2005) *OECD Territorial reviews: Finland 2005*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264012783-en>
- Olsson, G. (2007) *Abysmal: A critique of cartographic reason*. University of Chicago Press, Chicago. <https://doi.org/10.7208/9780226629322>
- Olsson, P., Ainiala, T. & Juhonen, M. (2023) Urbaanit tarjoumat kulttuuriympäristönä: voiman paikat johtolankoina kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävään kaupunkiin. *Alue ja ympäristö* 52(1) 4–21. <https://doi.org/10.30663/ay.126774>
- Paasi, A. (1993) Maantiede, tila ja yhteiskuntateoria: keskustelujen ja kontekstien tulkintaa. *Alue ja ympäristö* 21(2) 38–56.
- Paasi, A. (2008) Is the world more complex than our theories of it? TPSN and the perpetual challenge of conceptualization. *Environment and Planning D: Society and Space* 26(3) 405–410. <https://doi.org/10.1068/d9107c>
- Paasi, A. (2012) Regional planning and the mobilization of ‘regional identity’: From bounded spaces to relational complexity. *Regional Studies* 47(8) 1206–1219. <https://doi.org/10.1080/00343404.2012.661410>
- Paasi, A. & Zimmerbauer, K. (2016) Penumbral borders and planning paradox: Relational thinking and the question of borders in spatial planning. *Environment and Planning A* 48(1) 75–93. <https://doi.org/10.1177/0308518X15594805>
- Pakarinen, T. (2010) *Metaphors in urban planning. From garden city to Zwischenstadt and netzstadt*. Datutop 31, Tampere university of technology, Vammala.
- Parvikko, T. (2022) Eric Hobsbawm, Äärimmäisyyksien aika (1914–1991) ja Risto Alapuro, Vallankumouksessa. Moskovan päiväkirjat 1990–1991. *Politiikka* 64(4) 424–428. <https://doi.org/10.37452/politiikka.113575>
- Popper, K. (1978) *Three worlds*. The Tanner lecture on human values. University of Michigan.
- Puustinen, S. (2006) *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Teknillinen korkeakoulu, Espoo. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-3662-5>
- Puustinen, S., Mäntysalo, R. & Karppi, I. (2016; toim.) *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla. Näkökulmia kestäväen maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*. Valtioneuvoston sel-

- vitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-209-8>
- Ruokolainen, O., Häkli, J., Kallio, K.-P. & Bäcklund, P. (2018) Seudullista kansalaisosallistumista jäljittämässä tiedon yhteistuottamisen keinoin. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56(3) 25–38. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/77675> 22.3.2024.
- Ryöti, M. (2021) ”Tältä tää kaupunkiseutu näyttää”: Visuaalisen esittämisen politiikka alueellisen eriytymisen hallinnassa. Department of geosciences and geography A96. Helsingin yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6593-0>
- Saarikivi, J. & Enqvist, K. (2017) *Ainoa mikä jää. Keskusteluja siitä mikä on tärkeää*. WSOY, Helsinki.
- Salet, W. (2018) *Public norms & aspirations: The turn to institutions in action*. Routledge, Abingdon.
- Schulman, H. (1990) *Alueelliset todellisuudet ja visiot. Helsingin kehitys ja kehittäminen 1900-luvulla*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A18. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Schulman, H. (2000) Helsingin suunnittelu ja rakentuminen. Teoksessa Schulman, H., Pulma, P. & Aalto, S. (toim.) *Helsingin historia vuodesta 1945*, osa 2, 1–108. Edita, Helsinki.
- Schulman, H. (2021) Suunnittelu maantieteessä – Helsingiläisen suunnittelumaantieteen vaiheita modernisaation edetessä. *Terra* 133(3) 129–148. <https://terra.journal.fi/article/view/111565> 22.3.2024.
- Soja, E. (1989) *Postmodern geographies. The reassertion of space in critical social theory*. Verso, London.
- Soja, E. (1996) *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell, Oxford.
- Sotarauta, M. (1996) *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana*. Acta Futura Fennia 6.
- Star, S. & Griesemer, J. (1989) Institutional ecology, ‘translations’ and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley’s Museum of Vertebrate Zoology, 1907–39. *Social Studies of Science* 19(3) 387–420.
- Storper, M. (1997) *The regional world: Territorial development in a global economy*. Guildford, New York.
- Tambassi, T. & Tanca, M. (2021) *The philosophy of geography*. Springer, Cham.
- Tang, C. (2008) *The geographic imagination of modernity: Geography, Literature, and philosophy in German romanticism*. Stanford University Press.
- Taylor, P. J. (1982) A materialist framework for political geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 7(1) 15–34. <https://doi.org/10.2307/621909>
- Thrift, N. (1983) On the determination of social action in space and time. *Environment and Planning D* 1(1) 23–57. <https://doi.org/10.1068/d010023>
- Vaattovaara, M., Joutsiniemi, A., Airaksinen, J. & Wilenius, M. (2021) Kaupunki politiikassa — Yhteiskunta, ihminen ja ihana kaupunki. Vastapaino, Tampere.
- Vatilo, M. (2020) *MAL-sopimusmenettelyn laajentaminen uusille kaupunkiseuduille*. Ympäristöministeriön julkaisuja 1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-041-5>
- Vuolteenaho, J. (2002) ”Uusia sanoja, uusia maailmoja”: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114(4) 237–252. <https://terra.journal.fi/article/view/106154> 22.3.2024.
- Väärälä, R. (2014) *Sosiaalinen kaupunkistrategioissa. Asukkaiden kaupunki vai globaalin kilpailun näyttämö?* Raportti 10. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-147-1>
- Wittgenstein, L. (1999/1953) *Filosofisia tutkimuksia*. WSOY, Porvoo/Helsinki.
- Wittgenstein, L. (1975/1969) *Varmuudesta*. WSOY, Porvoo/Helsinki.
- Yliaska, V. (2014) *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Into, Helsinki.

Kaupunki, suunnittelu, maantiede – rajallisessa tilassa

Emeritusprofessori Harry Schulman (2024) avaa tässä numerossa julkaistussa keskustelupuheenvuorossaan *Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu konfliktien paineissa kestävästä kehitystä tavoiteltaessa* kiinnostavalla tavalla helsinkiläisen (suunnittelu) maantieteen asemoitumista alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kentällä. Taustoitus on tutunolainen, olinhan itsekin mukana niissä 1980-luvun keskusteluissa Helsingin yliopiston maantieteen laitok-

sella, joissa positivistisen luonnontieteen perintöä arvioitiin ja avarrettiin kohden kulttuurisia kysymyksenasetteluja ja kriittistä yhteiskuntatutkimusta. Olin monin tavoin osallinen siinä Schulmanin kuvaamassa siirtymässä, jossa fokuoitiin kieleen, toimijoihin, yhteistyöhön ja ristiriitoihin suunnittelututkimuksessa ja -käytännöissä.

Schulmanin puheenvuoro virittyi kilpailukyvyyn ja asukaslähtöisyyden yhteensovittamisen vaikeuk-